

об'єктивність; неупередженість; обґрунтованість; достовірність.

Отже, оцінна готовність є важливим компонентом розвитку й формування висококваліфікованого та конкурентоспроможного працівника. Особливу увагу заслуговує об'єктивна самооцінка, яка сприятиме усуненню певних недоліків при виконанні функціональних обов'язків і підвищенню рівня професійної готовності.

Фізіологічна готовність розглядалась такими науковцями, як О.С. Губарева, А.В. Москаленко, В.А. Сластьонін, Р.Д. Санжаєва, О.М. Цільмак та ін. Цей вид готовності працівників соціономічної сфери діяльності визначається спроможністю до фізичної й психічної витривалості при виконанні функціональних обов'язків і складається з двох підвидів - нервово-психічної та психофізіологічної готовності, які, у свою чергу, мають компоненти, провідними з яких є здібності та якості.

Психофізіологічна готовність обумовлюється фізичною витривалістю при виконанні професійних обов'язків.

Здібності до: тривалого витримування фізичного напруження й навантаження; ефективного виконання професійних обов'язків при наявності фізичної втоми; праці в несприятливих статичних, кінестетичних, температурних умовах; тривалого утримання органічних потреб (спрага, нудота, голод тощо); швидкого відновлення працездатності.

Якості: енергійність; активність; спритність; працездатність; витривалість; терплячість.

Отже, психофізіологічна готовність є обов'язковим видом фізіологічної готовності, враховуючи специфіку діяльності працівників соціономічної сфери діяльності, вони повинні бути спроможними витримувати фізичне напруження.

Нервово-психічна готовність обумовлюється нервово-психічною стійкістю при виконанні професійних обов'язків. У науковій літературі цьому підвиду фізіологічної готовності взагалі не приділена увага, що, на нашу думку, є помилковим, оскільки можливість стримувати й контролювати себе є важливою характеристикою професіонала. Тому більш детально звернімо увагу саме на компоненти цієї готовності - здібності та якості.

Здібності до: тривалої праці в несприятливій емоційній атмосфері; психічної урівноваженості; психічної стриманості.

Якості: самоконтроль; врівноваженість; психічна сталість; саморегулятивність; емоційна стабільність; спокійність.

Нервово-психічна готовність має важливе значення саме для працівника соціономічної сфери діяльності, оскільки він знаходиться в постійному оточенні людей при виконанні функціональних обов'язків.

Економічна готовність працівника також є важливою в структурно-логічній моделі професійної готовності, оскільки сприяє збереженню й раціональному використанню трудових ресурсів і часу з метою якісного виконання функціональних обов'язків.

Серед науковців цей вид готовності не визначений і не розроблений, тому, на нашу думку, потребує дослідження. Оскільки вміння використовувати професійні ресурси належним чином є запорукою висококваліфікованого працівника, то зазначимо складові економічної готовності - здібності та якості.

Здібності до: раціонального використання власних ресурсів; використання економічних стратегій при виконанні функціональних обов'язків; використання короткого часового періоду при виконанні професійних завдань; праці в умовах дефіциту часу та інформації; використання принципів професійного розвитку; пошуку шляхів підвищення ефективності своєї праці.

Якості: організованість; раціоналізація; обачливість; ощадливість; підприємливість; економічність.

Отже, економічна готовність сприяє максимальній продуктивності особистості при виконанні професійних обов'язків шляхом раціонального використання матеріальних і трудових ресурсів.

Отже, кожен з науковців компоненти готовності виокремлює як сукупність знань, вмінь і навичок, ми також підтримуємо це положення, але й вважаємо також доцільним додати до цього переліку ще й професійно важливі якості та індивідуально психологічні якості та здібності, які їх детермінують.

Вперше було розглянуто компоненти професійної готовності працівників соціономічної сфери діяльності відповідно до структурно-логічної моделі. У результаті чого чітко були визначені провідні здібності і якості, які їх складають, відповідно до кожного виду та підвиду готовності.

Удосконалено розуміння складових, компонентів, видів і підвидів готовності та запропоновано визначати складові готовності крізь провідні знання, вміння, навички, здібності і якості.

Набула подальшого розвитку необхідність вивчення на науковому рівні певних видів і підвидів готовності (правова, конструктивна, реконструктивна та нервово-психічна), які є необхідними для працівників професій "людина-людина".

Література:

1. Олійник В.В. Теоретичні та практичні аспекти проблеми формування правової компетентності керівників навчальних закладів у системі післядипломної педагогічної освіти / В.В. Олійник // Обрії. - 2007. - № 2 (25). - С. 24-29.

2. Вопросы обучения и воспитания в военно-учебных заведениях / Под ред. И.Н. Шкадова. - М.: Воениздат, 1976. - 523 с.

Пасько О.М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри психології та педагогіки факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної міліції

ОДУВС

Надійшла до редакції: 09.06.2013

УДК 14.00:81.276.6:34

ЩОДО ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Важливим завданням вищої школи України на сучасному етапі побудови демократичного суспільства є підвищення якісного рівня мовної підготовки фахівців,

3-2013

Тягнирядно Є. В.
формування творчого підходу й вміння застосовувати отримані знання в практичній діяльності. Певною мірою це стосується й навчальних закладів України, які готують
© Є.В. Тягнирядно, 2013

фахівців з вищою юридичною освітою.

Актуальність проблеми зумовлена передусім тим, що мовник-юрист як носій культури повинен спиратися насамперед на літературну мову та правила граматики. Мовлення, в якому багато помилок, не тільки створює негативне враження про фахівця, а й утруднює сприйняття будь-якої інформації, промови, виступу, відволікає від теми.

Професійна мовна підготовка юристів в університеті забезпечується вивченням передбаченого навчальним планом ряду дисциплін, зокрема це: "Українська мова професійного спрямування", "Мова ділових паперів", "Риторика", проте не настільки, щоб забезпечити високий рівень знань з української мови. Адже "мовна освіта не обмежується тільки мовним навчанням, вона передбачає також мовне виховання й формування усвідомленої позитивної мовної поведінки" [4].

Основна мета статті - сформувати мовну й мовленнєво-комунікативну компетенцію особистості студента - майбутнього юриста, який володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами фахової мови відповідно до обраної професійної галузі. Проблему мовної підготовки майбутніх юристів вивчали А.В. Корж, О. Сербенська, О.Ф. Юрчук, Н. Артикуца, А.С. Токарська, І.М. Кочан та ін. Виклад основного матеріалу ми починаємо з виділення складників культури української мови майбутнього фахівця-юриста:

здійснення ефективної професійної комунікації;

володіння українською професійною мовою в усній і писемній формах;

уміння висловлюватися правильно й виразно, доречно використовуючи різні стилістичні мовні засоби;

володіння основами конструювання тексту відповідно до професійно-комунікативного задуму;

доречне використання мовних засобів залежно від професійної сфери й мети спілкування;

сформованість умінь і навичок роботи з науковими текстами в межах сфери професійного спрямування;

додержання норм літературної мови в професійній сфері.

Вивчення мови сприяє також розвиткові в майбутнього спеціаліста якостей, що характеризують його інтелектуальну особистість безвідносно до спеціальності.

Аби досягти визначеної освітньої мети під час опанування мовного курсу, потрібно застосовувати комунікативно-функційний підхід. Важливу роль при цьому відіграє професійна орієнтація української мови, що полягає в доборі мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу, зміст якого пов'язаний з майбутнім фахом.

Ефективність формування культури фахової мови майбутніх юристів на практичних заняттях залежить також від вдалого добору вправ і завдань. Пропонуємо окремі зразки проблемно-пошукових завдань, спрямованих на розвиток правописних умінь студентів у процесі опрацювання теми "Відмінювання іменників II відміни чоловічого роду однини".

Лінгвістичний експеримент. Розгорнути подані абрєвіатури в повні назви й записати їх. Визначити рід цих слів. Дослідити, до яких відмін належать стрижневі слова. Поставити їх у формі родового відмінка однини. Виділити закінчення.

ДАІ, МВС, ЦПК, КЗпП, ВВС, КПК, ОДУВС, ОРД, МРЕВ. Довідка. ДАІ - державна автоінспекція; МВС -

міністерство внутрішніх справ; ЦПК - цивільно-правовий кодекс; КЗпП - кодекс законів про працю; ВВС - відділ внутрішніх справ; КПК - кримінально-процесуальний кодекс; ОДУВС - Одеський державний університет внутрішніх справ; ОРД - оперативно-розшукова діяльність, МРЕВ - місцеве реєстраційно-експлуатаційне відомство.

Творче конструювання. Скласти словосполучення, поєднавши іменники правої та лівої колонок. Слова правої колонки поставити у формі родового відмінка однини.

протокол	злочинець
грабіж	адвокат
покарання	обшук
розслідування	свідок
допит	скоєний злочин
виступ	художній музей

Довідка. Протокол обшуку, грабіж художнього музею, покарання злочинця, розслідування скоєного злочину, допит свідка, виступ адвоката.

Кодовий диктант. Викладач називає іменники у формі родового відмінка однини, а студенти позначають їх у зошиті цифрами відповідно до їхнього загального значення:

1 - назви посад працівників правоохоронних органів; 2 - назви злочинних дій; 3 - назви юридичних документів; 4 - назви осіб, яких відносять до злочинців; 5 - назви процесів і станів, властивостей і ознак.

Адвокат, акт обстеження місця події, алкоголік, арешт, афект, бандит, утікач, браконьєр, злом, хабарник, злодій, вивіз, викуп, постріл, грабіж, експерт-криміналіст, закон, дізнавач, кодекс, розбій, нормативний акт, прокурор, бандитизм, аналіз, строк, наклеп, грабіжник, наркоман, замах, насильник, рецидивіст.

Творчий диктант. Поставити іменники у формі родового відмінка однини, узгодивши із залежними словами.

Контроль (судовий), кордон (митний), корпус (законодавчий), нагляд (прокурорський), податок (майновий), порушник (громадський порядок), обвинувач (державний), об'єкт (злочин), обшук (незаконний), огляд (місце події), відповідач (цивільний), перегляд (судове рішення), підпис (поручительський), помисел (злочинний), вчинок (неправомірний), правопорядок (міжнародний).

Пошуково-вибіркова робота (за варіантами).

Подані іменники поставити у формі родового відмінка однини й виписати ті, що мають закінчення: варіант I - *-а(-я)*; варіант II - *-у(-ю)*. Свій вибір аргументувати за допомогою правил.

Ваучер, вексель, внесок, візит, винуватець, вік, вибір, вивіз, виклик, викуп, випуск, виступ, вихід, ватажок; геноцид, гарант, герб, героїн, герой, гіпноз, грабіж, грабіжник, громадянин; добробут, держапарат, дезертир, делікт, дебет, демпінг, депозит, деспотизм, дефект, довід, доказ, дізнавач, донос, допит.

Дослідження-зіставлення. Дослідити, чи змінюється значення іменника зі зміною їхніх закінчень у формі родового відмінка.

Рентгена - рентгену, блока - блоку, вала - валу, детектива - детективу, позитива - позитиву, акта - акту, апарата - апарату, звука - звуку, органа - органу, терміна - терміну.

З поданими парами іменників скласти словосполучення. Виділити головне й залежне слово.

Вибірково-розподільний диктант. Подані географічні назви поставити у формі родового відмінка однини й записати до відповідної колонки таблиці.

-а(-я)	-у(ю)	Паралельні закінчення

Арарат, Рейн, Бориспіль, Крим, Херсон, Париж, Парнас, Путивль, Вашингтон, Кавказ, Славутич, Байкал, Еверест, Інгул, Інгулець, Очаків, Донець, Дон, Люксембург.

Записати у формі родового відмінка однини іменники чоловічого роду // відміни: а) назви обласних центрів України; б) назви річок і озер України. Виділити закінчення. Пояснити орфограми.

Дослідження-моделювання. Змоделювати словосполучення, уживаючи слова з дужок у відповідній відмінковій формі. З'ясувати, на які значення вказують закінчення іменників - власних назв у формі родового відмінка однини.

1. Студент (Оксфорд), мешканець (Оксфорд). 2. Столиця (Мозамбік), вулицями (Мозамбік). 3. На березі (Хорол), навчальні заклади (Хорол). 4. Центральними вулицями (Занзібар), курорти (Занзібар). 5. Довжина (Гудзон), символіка (Гудзон).

Навести інші приклади іменників - власних назв, що у формі родового відмінка однини мають паралельні закінчення. Увести їх у самостійно складені речення.

Вибірковий диктант. Випишіть словосполучення, в яких правильно утворено форму родового відмінка (-у, -ю, -а, -я) в іменниках чоловічого роду.

Відкриття рахунку - відкриття рахунка.
До акту додається - до акта додається.
Вручення диплому - вручення диплома.
Пам'ятного знаку - пам'ятного знака.
До призначеного терміну - до призначеного терміна.
Структурного підрозділу - структурного підрозділа.
Переїхати до Нового Бугу - переїхати до Нового Буга.
Направити до Львову - направити до Львова.
Політичного блока - політичного блоку.
Незаперечного факту - незаперечного факта.
Працівники апарату - працівники апарата.
Важливого об'єкта - важливого об'єкту.
Своєчасного контролю - своєчасного контролю.
Ділового папера - ділового паперу.

Диктант - переклад. Перекладіть подані іменники, уведіть їх до словосполучень, поставивши в родовому відмінку однини.

Рояль, тюль, шампунь, степень, боль, корь, насыпь, степь, подпись, летопись, рукопись, польнь.

Ігрове завдання "Четверте зайве". Подані іменники поставити у формі родового відмінка однини. Визначити в кожному рядку "зайве" слово. Свій вибір обґрунтувати.

Гіпноз, держапарат, грабіжник, грабіж.
Громадянин, бешкетник, адвокат, бізнес.
Закон, зал, заложник, захист.
Конвоїр, донос, бандит, охоронець.
Нагляд, опис, герб, контроль.

"Зайві" іменники ввести в словосполучення так, щоб вони виступали залежними словами у формі родового відмінка однини.

Тестові завдання.

1. Визначити рядок, у якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -а(-я).

А. Олівць., біженць., стільць., місяць..
Б. Бюджет., вік., споко., діяч..

В. Бол., жал., грабіжник., настро..
Г. Відмінк., майор., допит., генерал..
2. Указати рядок, у якому всі іменники у формі родового відмінка однини мають закінчення -у(ю).

А. Арешт., гектар., характер., відділ..
Б. Злоді., хабар., вивоз., викуп..
В. Рух., доказ., контрол., кримінал..
Г. Внеск., бланк., дізнавач., донос..

3. Знайти рядок, в якому іменники - власні назви мають паралельні закінчення.

А. Судак, Яготин, Чоп.
Б. Техас, Прут, Лаос.
В. Ужгород, Форос, Цюрих.
Г. Ванкувер, Гібралтар, Стрий.

4. У якому рядку іменники залежно від значення у формі родового відмінка однини мають закінчення -а(я) або -у(-ю)?

А. Жар, раз, вибух, гектар.
Б. Курсант, мікрофон, маршал, вулкан.
В. Тир, крах, хід, біль.
Г. Перукар, тигр, добродій, арбітраж.

5. Визначити рядок, в якому допущено помилки в закінченнях іменників у формі родового відмінка однини.

А. Маркетинга, графіка, екзамена, договору.
Б. Заліку, атестата, бланка, протоколу.
В. Снігопаду, формуляра, вальсу, мільйона.
Г. Хліба, полковника, героя, дефекту.

6. Установити відповідність між іменниками однієї семантичної групи. Записати їх парами у формі родового відмінка однини.

1. Гектар.	А. Кодекс.
2. Ватикан.	Б. Здолбунів.
3. Грабіжник.	В. Протокол.
4. Закон.	Г. Грам.
5. Павлоград.	Г. Дізнавач.
6. Буг.	Д. Ліхтенштейн.
7. Документ.	Е. Розкрадач.
8. Прокурор.	Є. Донець.

Відповіді: 1 - А; 2 - В; 3 - Г; 4 - В; 5 - А; 6: 1 - Г; 2 - Д; 3 - Е; 4 - А; 5 - Б; 6 - Є; 7 - В; 8 - Г.

Слід зазначити, що під час проведення занять з мовної культури важливо застосовувати інтерактивну модель навчання, що значно прискорить засвоєння знань і сприятиме підвищенню мовної культури правоохоронців.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх слухачів один з одним і з викладачем. Це колективне, групове спілкування, де слухач і викладач є рівноправними партнерами.

Інтерактивне навчання виключає будь-яке домінування викладача над слухачем, чи однієї думки над іншою. В умовах спільної навчальної діяльності знання виробляються в процесі ділової взаємодії, причому ці знання утворюють "спільний фонд", і всі члени колективу усвідомлюють свою причетність до такого фонду. Внаслідок цього, по-перше, підвищується інтерес до здобуття нових знань, по-друге, студенти починають усвідомлювати себе повноцінними суб'єктами діяльності. Подальшого дослідження потребує проблема обґрунтування та експериментальна перевірка вивчення інтерактивної моделі навчання.

Література

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. - Н.Д. Бабич. - Львів: Світ, 1990. - 231 с.
2. Корж А.В. Українська мова професійного

спрямування. [Навчальний посібник] / А.В. Корж. - Київ: Правова єдність, 2009. - 293 с.

3. Кочан І.М., Токарська А.С. Культура рідної мови. / І.М. Кочан, А.С. Токарська. - Львів: Світ, 1996. - 232 с.

4. Мацько Л., Кравець Л. Культура української фахової мови. / Л. Мацько, Л. Кравець. - К.: Академія, 2007.

5. Словник юридичних термінів (російсько-

український). / Укладачі: Ф. Андерш, В. Винник, А. Красницька, А. Полешко, О. Юрчук. - Київ: Юрінком, 1994. - 322 с.

Тягнирядно Є.В.

*кандидат педагогічних наук, професор кафедри
українознавства, доцент ОДУВС
Надійшла до редакції: 28.04.2013*

УДК 808.5:351.74

ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС

Шаповаленко Н. М.

У професії працівника органів внутрішніх справ спілкування займає важливу роль. Приблизно 80% діяльності становить спілкування (зокрема з громадянами).

Спілкування - це спосіб буття людини в умовах взаємних відносин, взаємодії з іншими людьми. У процесі спілкування люди обмінюються інформацією - думками, ідеями та емоціями, у результаті чого між людьми встановлюється певна форма взаємовідносин і взаємовпливу, спрямована на досягнення певного ділового доцільного результату.

При виконанні своїх професійних функцій співробітники ОВС вступають у спілкування з різними категоріями громадян: з потерпілими, свідками, підозрюваними, обвинуваченими й звичайними людьми. Співробітник міліції зобов'язаний постійно дотримуватися службового етикету, тобто сукупність правил поведінки, що стосуються зовнішнього прояву ставлення до людей. Ввічливе ставлення до громадян, лояльність, витримка позитивно оцінюються оточуючими і, як правило, викликають у відповідь поведінку, що сприяє розрядці конфліктної ситуації.

Нерідко унаслідок специфіки професійної діяльності спілкування з громадянами набуває конфліктного характеру, що, безумовно, негативно впливає на результати всієї діяльності. Враховуючи цю обставину, співробітникам ОВС слід вибирати оптимальний варіант власної поведінки в кожній конкретній ситуації й знаходити індивідуальний підхід у спілкуванні з громадянами.

У взаєминах співробітників ОВС і громадян важливу роль відіграють соціальні норми, пріоритетними з яких у цій взаємодії визнаються норми права й моралі.

Для кращого розуміння сутності спілкування традиційно виділяють три основні компоненти: комунікація (обмін інформацією між тими, хто спілкується), перцепція (сприйняття й пізнання людьми один одного в процесі спілкування), а також взаємодія між людьми в процесі спілкування (обмін знаннями, ідеями, діями, емоціями й т.п.).

Комунікативній стороні спілкування (передачі та отримання інформації) у діяльності працівників ОВС надається особливе значення, оскільки спілкування завжди є комунікацією, незважаючи на те, що зміст конкретної інформації може бути різним (наказ начальника, допит обвинуваченого, бесіда зі свідками діяльності встановлюють причини та обставини правопорушень, мотиви злочинної діяльності, вирішують практичні, виховні та багато інших завдань).

Інший компонент спілкування - перцептивний - являє собою сприйняття зовнішніх ознак іншої людини, співвіднесення їх з особистісними характеристиками сприйманого індивіда та інтерпретацію на цій основі його вчинків.

Соціально-психологічні аспекти взаємовідносин працівників ОВС і громадян можна розглядати з двох протилежних сторін: з позиції самого співробітника міліції (відношення до громадянина, як до "моделі" парт-

нера по спілкуванню) і з точки зору громадянина (його сприйняття співробітника, тобто "образу" представника правоохоронних органів).

Так, у взаєминах різних осіб (потерпілого, свідка, підозрюваного) зі співробітниками ОВС образ співробітника в уявленнях громадян може бути різним (позитивним, нейтральним, негативним). Те ж можна сказати й про формування образу громадянина, з яким співробітник міліції вступає в спілкування при виконанні професійних завдань.

Важливу роль у взаєминах працівників ОВС із громадянами грають невербальні засоби спілкування (міміка, жести, психологічна дистанція, поза тощо), оскільки вони повідомляють про партнера по спілкуванню набагато більше інформації, ніж його слова.

Особливу увагу під час спілкування привертає обличчя людини. Міміка (динамічний вираз обличчя в момент спілкування: рух губ, брів, очей, лицьових м'язів) передає більше 70% інформації. Наприклад, якщо людина "відводить" очі, вважається, що вона намагається приховати якусь інформацію (у середньому погляді партнерів зустрічаються приблизно протягом 1/3 часу розмови).

Жестикуляція (соціально відпрацьовані рухи голови та інших частин тіла передають психічний стан) тісно пов'язана з емоційними реакціями й мовою, іноді жести навіть можуть замінити мову.

У процесі спілкування з громадянами співробітникам ОВС важливо враховувати кількість жестів. Діагностична цінність жестів полягає в їх спонтанності й безпосередності. Наприклад, підозрюваний на допиті не усвідомлює, що жестикулює, і його мимовільні реакції висловлюють щирість стану й відносин. У разі розбіжності між вербальними й невербальними засобами вираження, пріоритет надається невербальним. Для досягнення цілей спілкування співробітнику ОВС у взаємодії з громадянами вкрай важливо контролювати власну жестикуляцію.

Важливу роль в отриманні інформації під час спілкування грає поза людини (положення частин його тіла - голови, корпусу, рук, ніг і т.д.), вона може передавати міжособистісні відносини, вказувати на соціальний стан, а також може змінюватися залежно від емоційного стану.

На початковому етапі взаємодії співробітника ОВС з громадянами будь-якої категорії рекомендується встановлювати психологічний контакт в особистій зоні спілкування, а потім визначати ставлення співрозмовника в міру спостереження за вибором певної відстані. Співробітникам ОВС слід пам'ятати, що при порушенні меж зон спілкування співрозмовник відчуває певний психологічний дискомфорт і це, безумовно, відбивається на ефективності спілкування.

Значною мірою на ефективність процесу спілкування працівника ОВС з громадянами впливають суб'єктивні фактори: мета спілкування, співвідношення ролей і статусів, установка, умови сприйняття й емоційний стан партнерів.

Специфіка професійного спілкування працівників